

Pe margini de cuvinte

Elogiu greierului

De câteva nopți, un greier face cu cîntecul lui ca „spațiul verde“ de numai cîțiva metri din jurul blocului să pară un cîmp vast. Cînd îl ascult, decorul se transformă, mă simt singur sub niște stele invizibile, într-o mare liniște și un mare mister. Acest cînt se naște, cum am văzut într-un film științific, din frecarea aripilor. Ținînd cont însă de lungimea programului (cam șase ore), deduc că el presupune un efort deosebit. Fabula care îl compară pe greier cu furnica, propunînd-o pe aceasta ca model de comportament, e nedreaptă. Cert, furnica aleargă mai mult, e disciplinată, dar nu se consumă în eforturi lungi, intense. Fabulistul a făcut pedagogia muncii utile, aplicate, continue, în schimb a ignorat ideea muncii sub inspirație, pasionate, febrile.

„Tempora mutantur...“

Pîna la 40 de ani, aș fi preferat să fac parte dintr-un popor solidar, care are convingeri ineluctabile, decît dintr-un popor care „o duce bine“, prosper, dar neangajat față de nici o idee. Apoi, umilit și enervat de lipsuri, am rîvnit la sincronizarea cu „civilizația“. Cînd lucrul acesta nu s-a realizat cît de cît, starea mea de spirit s-a schimbat din nou. N-am găsit satisfacțiile pe care le întrezărisem. Dimpotrivă, am ajuns repede la un anume dezgust și la o anume mizantropie. Azi, nu caut nici asocieri ideologice și nici economice, „relaționez“ în limitele impuse de politețe, comunic cu un număr restrîns de persoane (familie, amici, colaboratori), mă bucur că sînt acasă „parmi les livres“, cînd am „zile pline“ reușind să scriu una, două, cel mult trei pagini. Ezit sau, mai exact, evit să-mi afișez „nostal-

giile“ și „fanatisme“. Privesc în jur și constat că oportunismul unor cunoscuți, altminteri inși talentați, e în extindere, se mobilizează, ține pasul cu actualitatea. Văd de asemenea că „poporul“ are în cap doar „ceea ce se spune la televizor“ sau în cutare „cotidian independent“, care e în fapt organul unui „grup de interese“ politice și de altă natură. Și, vorba poetului, „îmi vine să rîd fără sens“.

„Noi de ce să dăm cu var“

Claxonat, bărbatul care stă în fața autobuzului, blocînd porni-

Zigzaguri

rea, răspunde cu înjurături. Oțărîrea lui reprezintă reacția primară – frecventă la noi – împotriva regulilor. În acest sens, versul lui Topîrceanu din „Vara la țară“, „Noi de ce să dăm cu var“, e un document caracteristic, semn al unei mentalități care s-a manifestat în varii situații. De pildă, pe vremea epidemiei de tifos din 1917, în Iași s-a instalat „o baie populară pentru civili“, în care se puteau curăți „3000 de persoane pe zi“, „gratis“. Mulți însă refuzau s-o facă, astfel că, într-un interviu, primarul fu nevoit să amenințe: „Adversarii apei și săpunului vor fi trimiși cu forța să se spele“ (v. „Aprovizionarea și asanarea orașului – De vorbă cu d-l Racoviță“, în *România*, 1, nr. 42, 15 martie 1917, p. 2). Alt exemplu. Spre sfîrșitul anilor '30, are loc o amplă dezbateră despre – am zice acum – infrastructura națională. În relatarea unui reporter, găsesc următorul paragraf care confirmă, de asemenea, existența rezervei surprinse de poet în versul citat: „Într-alte părți gospodinele nu-și văruiseră gardul. – Cînd fac curățenie de Paști, atunci vine și rîndul gardu-

lui, m-a lămurit o nevastă cu doi ținci atîrnați de poalele ei. Vin cu vîruiala casei și dau peste tot. De ce să nu dau dacă zice stăpînirea că-i sănătos. – Și sănătos și frumos pentru ochi, întării eu. – Deh! Așa o fi! Îmi răspunde ea, convinsă în parte“ (v. C. Fulga, „Cum răspund sătenii la îndemnul de îndreptare a drumurilor“, în *Universul*, 55, nr. 87, 29 mai 1938, p. 5). S-a schimbat ceva, între timp, în răspunsul pe care îl dau cetățenii „agentului sanitar“? 99 dintre ocupanții unui bloc cu 100 de locatari n-ar mătura o dată dincolo de ușa lor, pe casa scărilor, n-ar ridica o pungă de plastic aruncată neglijent sau n-ar ieși să facă un metru de pîrtie, în cazul unei ninsori abundente. Dar oare, reacția la vaccinări nu-i tot din categoria „Noi de ce să dăm cu var“?

„Este grai care e deopotrivă cu moartea“

Niciodată n-am putut trece de afirmația înțeleptului (v. Sirah 23, 13) fără să mă întreb care e acela. Din ce-i compus? Nu există nicăieri un răspuns direct, însă el poate fi dedus din aprecierile de factură similară ale altor scriitori ai Bibliei, cît și din anumite comentarii pornite de la aceasta. Trebuie numai să căutăm sinonimele. Iată exemplul următor: apostrofînd pe unul care se fălește „întru răutate“, Psalmistul îi impută între alte „fărădelegi“:

„Iubit-ai toate cuvintele pierzării, limbă vicleană!“ (v. Ps. 51, 3), adică amenințările și minciuna. „Fățarnicul, – arată Maxim Mărturisitorul – pînă își închipuie că e acoperit, e liniștit, vîinînd slava din aparența că e drept. Dar cînd e dat pe față, scoate cuvinte purtătoare de moarte, închipuindu-și că-și ascunde urîțenia proprie prin ocările împotriva altora“ (v. „Cele două sute de capete...“, în *Filocalia*, Ediția a II-a, vol. 2, Ed. Harisma, 1993, p. 156). „Cuvintele pierzării“ sînt „cuvinte de ură“ și de hulă: ocară, defăimarea (v. Ps. 118, 22), clevetirea (idem, versetul 134), blestemul („Și s-a îmbrăcat cu blestemul ca și cu o haină, și a intrat ca apa înăuntrul lui și ca undelele în oasele lui“ – Ps. 108, 17). De asemenea, orice cuvînt care destabilizează și otrăvește sufletul, „vorbe de rușine“, „vorbe nebunești“ (v. Efeseni 5, 4), „cuvinte deșarte“ (idem 5, 6), pe scurt „cuvinte turburate“ (v. Dosoftei, Ps. 90, versul 16, în *Psaltirea în versuri*, Mitropolia Moldovei și Sucevei, 1974, p. 655): „Acela [Dumnezeu] te-a mîntui-te/ De silță [capcană], de lănci cumplite,/ De vînători încordate,/ De cuvinte turburate“. „Cuvîntul tulburător“ e cel ce-ți rănește memoria, îți anulează intențiile bune, îți nimicește iluziile, îți ridiculizează atitudinile, îți insultă credința; cuvîntul care deranjează profund și derutează; o invectivă sau o glumă neavenită, ceva „cu înțeles sucit“ (cf. Pilde 4, 24). Omul Vechiului Testament era sfătuit să se abțină de a-l folosi: „Și cuvintelor tale fă jug și cumpănă și gurii tale fă-i ușă și încuietore“ (v. Sirah 28, 28). Iar Apostolul Pavel îi recomandă unuia dintre ucenicii săi să se ferească de „deșartele vorbiri lumești“ (v. II Timotei 2, 17) și de polemicile semantice minore, care l-ar abate de la esența misiunii. „Vorbiri deșarte“ înseamnă „vorbiri de prisos“, „vorbiri degeaba“ – nu doar inutile, ci și pernicioase –, „flecăreli“, „trăncăneli“, „bîrfe“,

Natura de Roland Henrich Gotschik care foarte adesea au legături și cu alte vicii. Întotdeauna, moralistii le-au disprețuit și înfierat. Împotriva unora cu atari manifestări își îndrepta muștrările, de pildă, Antim Ivireanul, în *Didahii*: „limba aspidiei, gura șarpilor, cu care toată ziua clevetim, batjocorim, ocărîm, înjurăm și ne pohtim unul altuia răul și paguba“ (v. *op. cit.*, Ed. Minerva, 1983, p. 146). Noi am dus pe culmi limbajele pe care cei citați le considerau nocive. Epoca noastră e o epocă de inflație a vorbirii. Am devenit animale logoreice. Am scos din deprinderile noastre ascultarea, am pierdut dorul de a tăcea. Nu-i nimeni – persoană sau instituție – care să ne înfrîneze. Inhibițiile, pudorile, autocenzura nu mai funcționează. Risipitorii îi domină ca număr și-i sfidează pe cei economi. Trăncăneala asupra derizoriului e considerată mijloc de „socializare“ și etichetată drept „comunicare“. În ea se strecoară, însă – sumedenii – „cuvintele pierzării“, respectiv ale invidiei, luxurii, vanității, insolentei sau „uneltiri ale limbii“ în scop de denigrare, sabotare, exterminare. Bavardajul e, adesea, un sfătuitor de lucruri rele, iar colportarea anumitor „mizerii“ (insinuări, caracterizări ofensatoare, porecle) are consecințe odioase și-i împinge pe unii la răzbunări. Mii de cazuri dovedesc că de la vorbă la crimă sînt pași puțini, cîteodată – unul singur. Cine ignoră efectele cuvintelor pierde prieteni, situații sau plătește cu viața. Lumea de azi poate pieri din cauza unor vorbitori emfatici și

iresponsabili.

„Sîntem manipulați“

Cine are urechile deschise, nu poate să nu se mire de cît de des e folosit cuvîntul „manipulare“, care ar explica numeroase acțiuni, evenimente, stări etc. Nu puțini au ajuns să creadă chiar că „totul e manipulare“. L-am întrebat pe unul dintre aceștia, cu pretenții de ins doct, dacă știe care-i înțelesul original al acestei noțiuni, de care, iată, se abuzează. Întîi a încercat să evite răspunsul printr-o schimă de om jignit, apoi a recunoscut că nu și-a pus încă întrebarea. Îi evocă niște manevre, dar nu i-i clar ale cui, pentru ce și de cine. Fiindcă ne aflam într-o bibliotecă publică, am cerut o carte școlară (*Proză latină*, Ed. Tineretului, Lyceum, 1967), în care, instantaneu, mi-am amintit că figurează termenul de bază. Nu mi-a fost greu să găsesc fraza despre măsurile excepționale pe care le ia Nero după ce-a aflat de conspirația lui Piso: „înșesă zidurile, umplu pînă și marea și fluviul cu *manipule* (subl. mea), de parcă Roma însăși ar fi fost băgată la propreală“ (p. 231). Ce erau manipulele? Subunități ale unei legiuni, companii formate din cîte 100-200 de oameni. Ce fel de oameni? Ne lămurește adjectivul „*manipularius*“, care înseamnă „de soldat prost“ adică simpli soldați, supuși ordinelor, indiferent dacă acestea sînt logice sau absurde. Frecvența mare, în limbajul actual al cuvîntului de la care am pornit, dă de gîndit. Admițînd că sîntem manipulați, nu admitem, implicit, că am devenit „trupă“? Una jalnică, din păcate, de vreme ce presupușii manipulatori n-au minime calități de comandanți! Nici nu știi – am spus în încheiere – cît mă ofensează recunoașterile în nume general ale unor situații de acest gen!...

Constantin CĂLIN